

Розділ 4

РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА В УМОВАХ ОСВІТНІХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

CHAPTER 4

DEVELOPMENT OF FUTURE TEACHER'S PEDAGOGICAL SKILLS IN THE CONTEXT OF EDUCATIONAL TRANSFORMATIONS

Представлені публікації охоплюють актуальні питання професійної освіти (сучасні тенденції та перспективи її розвитку; проблема компетентності педагога XXI століття: вимоги ринку праці та реалії системи освіти; сучасні стратегії підготовки педагога професійного навчання в умовах реформування системи освіти в Україні; технології розвитку педагогічної майстерності; створення в закладі вищої освіти інноваційного освітнього середовища особистісного розвитку майбутнього педагога; цифровізація освіти як тренд професійного розвитку педагога; наукові школи розвитку педагогічної майстерності), розглянуті на **Всеукраїнській науково-практичній конференції «Розвиток педагогічної майстерності майбутнього педагога в умовах освітніх трансформацій»** (2 квітня 2021 року).

УДК 378

DOI: 10.31376/2410-0897-2021-1-162-170

ГУМАНІТАРНО-ЕКЗИСТЕНЦІЙНИЙ ДИСКУРС РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРЕФІГУРАТИВНОЇ ОСВІТИ

Кузьмінський Анатолій Іванович

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та менеджменту освіти
Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка
e-mail: anatoliy230743@ukr.net
ORCID ID: 0000-0001-6108-4066

У статті висвітлюються нерозв'язані проблеми, суперечності і недоліки системи вітчизняної освіти. Наголошується на необхідності впровадження суб'єкт-суб'єктного формату відносин між тими, хто навчає, і тими, хто навчається, а також зміни традиційної прогресистсько-сцієнтистської освітньої парадигми на гуманітарно-екзистенційну, базовану на філософії первинності буття людини в світі. При модернізації й реформуванні української освіти необхідно враховувати світові цивілізаційні процеси, зміни у сфері суспільного розвитку, а також особливості нинішньої політичної, економічної й соціальної ситуації в Україні. Визначено головні завдання в царині удосконалення функціонування освітньої системи, а також прогнозне передбачення умов її розвитку. Виокремлено роль інноваційних підходів у розбудові української освіти і важливість розширення можливостей для мобільності її суб'єктів. Окреслено роль і місце ключової постаті педагога в освіті майбутнього. Показано шкідливість радикалістської теорії антипедагогіки. Подається висновок, що освіта XXI століття має будуватися на поєднанні краєвих вітчизняних освітніх традицій з передовим досвідом у освітній справі розвинених країн. Розглянуто найголовніші, найбільш характерні особливості, риси і якості, якими має володіти сучасний український учитель у вимірі нинішніх європейських вимог.

Ключові слова: проблеми розвитку вітчизняної освітньої системи, освіта майбутнього, перспективні напрями удосконалення української освіти, ключова роль педагога в освіті майбутнього, шкідливість теорії антипедагогіки, вчитель-європеєць.

Постановка проблеми. Проблеми розвитку префігуративної освіти у світовому й вітчизняному масштабі досліджуються багатьма зарубіжними й українськими представниками

різних наук. Ураховуючи, що рано чи пізно Україна все-таки стане повноправним членом європейського співтовариства, перспективи розвитку освітньої системи повинні враховувати світові цивілізаційні зміни, світовий і, зокрема, європейський досвід, а також зміни в техніці, технологіях, економіці, науці та інших сферах життєдіяльності людства. У статті висвітлюються основні недоліки системи сучасної української освіти, головні алгоритми їх усунення, а також вимоги до професійної підготовки українського вчителя у вимірі європейських вимог.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми форсайтного розвитку освіти досліджуються багатьма представниками різних наук. Зокрема, нові орієнтири у розвитку української освіти висвітлено у статтях: В. Г. Кременя «Освіта у викликах сучасності: проблеми і перспективи», В. П. Андрущенко «Майбутнє освіти для України і європейського простору», Н. Г. Ничкало «Професійна освіта у державній політиці: прогностичний аспект», опублікованих у збірнику наукових праць «Освіта для майбутнього у світлі викликів ХХІ століття» у видавництві Університету Казимира Великого (Бидгощ, Польща, 2017 рік) та ін.

Постановка завдання. Дослідження нерозв'язаних проблем у функціонуванні нинішньої освітньої системи України, шляхів подолання суперечностей і усунення недоліків у модернізації вітчизняної освіти, а також завдань, які постають при професійній підготовці вчителя-європейця.

Виклад основного матеріалу. Освіта є одним із найважливіших чинників, які сприяють сталому людському розвитку. Успішність економічного розвитку, соціального стану громадян, культура, мораль, духовність значною мірою залежать від рівня і якості освіти. За роки незалежності в Україні немало зроблено для поліпшення й удосконалення освітньої сфери. Система освіти практично перебуває у неперервному стані модернізації. Наскільки успішно відбуваються ці процеси, це вже інше питання, але розробляючи прогнози і перспективні плани розвитку української префігуративної освіти, необхідно за відповідний пункт брати нинішній стан вітчизняної освітньої справи. І передовсім чітко уявляти вектор, ідеал, кінцевий результат, якого ми прагнемо досягнути. Насамперед необхідно враховувати загальнодержавну тенденцію інтеграції у європейський освітній простір. Потрібно брати до уваги світові цивілізаційні зміни, а також прогрес у науці, економіці, техніці і технологіях. Майбутня освітня система будується на сучасних підвалинах освітньої справи, а тому необхідно враховувати і досягнення в цій галузі і, що особливо важливо, недоліки, суперечності й нерозв'язані проблеми, які потребують подолання. Головними й суттєвими серед останніх є суперечність між вимогами імплементації інноваційної освіти і наявністю старого освітянського мислення у значної частини педагогічної спільноти: застарілість і невідповідність вимогам часу окремих форм, методів і засобів навчання; відставання якості і темпів розвитку освіти від потреб і запитів суспільства; байдуже, а подекуди й негативне ставлення значної частини працівників освіти, особливо старшого віку, до інноваційних освітніх технологій; невідповідність між нормативним і новим знанням у навчальному процесі; відставання наукових досліджень у галузі освіти від об'єктивних потреб; слабе використання і впровадження в практику результатів наукових досліджень з освітології; зниження якості освіти і рівня знань випускників секундарної освітньої ланки і якості підготовки й рівня компетентності випускників вищої школи; відсутність належної автономії навчальних закладів; недосконалість системи управління в освітній сфері; недостатнє фінансування системи освіти; непомірна бюрократизованість освітньої системи; недооцінка суспільного статусу освітянського корпусу з боку держави і громадськості [9].

Першочерговим завданням педагогів-науковців, передовсім Національної Академії педагогічних наук України, вчених ЗВО є вироблення рецептів подолання вищезначених недоліків, розв'язання проблем і усунення суперечностей, властивих вітчизняній освіті.

Отже, розробляючи перспективи розвитку системи української освіти, необхідно передбачати і враховувати світові цивілізаційні зміни, світовий і, зокрема, європейський досвід, а також зміни в техніці, технологіях, економіці, науці та в інших сферах життєдіяльності людства. Україна докладає чимало зусиль для інтеграції у європейський освітній простір. А Європа у боротьбі за світову першість із якості освіти ставить перед собою

нові далекосяжні завдання, такі як «Лісабонський проєкт» – намір повернути собі світове технологічне лідерство шляхом інтенсифікації розвитку природничо-математичних наук, «Новий ренесанс» – відновлення культурного прогресу на базі широкого застосування ноотехнологій та інші [5]. У цьому зв'язку перед розробниками стратегії розвитку вітчизняної освіти постають завдання випереджувального, форсайтного здійснення і впровадження результатів відповідних наукових досліджень.

Складні й об'ємні завдання постають у зв'язку з переходом секундарної освітньої ланки на інтегровану систему освіти без поділу на традиційні предмети. Досвід Польщі, яка започаткувала цю систему ще в кінці збіглого століття, свідчить про неабиякі труднощі у цій справі. І це треба враховувати, проєктуючи освіту майбутнього.

Особливої уваги при прогнозуванні майбутньої освітньої системи потребує українська специфіка побудови відкритого, демократичного, громадянського, самоорганізованого суспільства. Українська освіта має остаточно подолати рудименти класичної німецької гімназійної освіти в середній ланці, радянської заідеологізованої і заполітизованої вищої школи, гуманодефіцитної сутності відносин у форматі «той, хто навчає, і той, кого навчають».

Попри велику кількість закликів до впровадження у вітчизняній освіті суб'єкт-суб'єктного принципу відносин у повсякденній дійсності педагог залишається доміном, суб'єктом освітньої дії, а студент, учень – підлеглим, залежним реципієнтом, об'єктом у педагогічному процесі. Ця реліктова практика має бути обов'язково подолана.

Традиційна прогресистсько-сцієнтистська парадигма, орієнтована на засвоєння знань, все більше й більше піддається критиці й відживає як формальна, технократична, гуманодефіцитна. Увага переважної більшості дослідників і практичних працівників освіти сконцентрована на гуманістичному, особистісно-розвивальному, антропоцентричному дискурсі в освіті, який, як вважається, є найбільш адекватним викликам сучасного етапу розвитку цивілізації. Щодо майбутнього вітчизняної освіти, то найбільш прогнозованою, перспективною парадигмою є гуманітарно-екзистенційна, в основі якої лежить екзистенційна психологія, що базується на первинності буття людини в світі. Тут педагог виступає в ролі рівноправного суб'єкта навчальної взаємодії, фасилітатора, порадики, консультанта, «старшого брата» (А. Адлер), який допомагає меншим сиблінгам, але не зазіхає на їхній вибір і самостійність [7].

Потребує подальшого вдосконалення нормативно-правова база освітньої системи України. Недосконалість чинних законодавчих і підзаконних актів створює певні труднощі у функціонуванні освітніх інститутів, породжує непорозуміння й конфлікти. Необхідно чітко визначити головні стратегічні напрями розвитку української освіти, узагальнивши продуктивні й актуальні на майбутнє ідеї таких документів як Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття), Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки та інші. Ураховуючи, що Україна це молода суверенна держава, її освіта має розвиватися таким чином, щоб максимально сприяти державному будівництву, розвитку громадянського, самоорганізованого суспільства, зміцненню позицій України у міжнародному просторі, формуванню політичної нації, держави-нації, яка об'єднує всіх громадян України незалежно від їх етнічного походження, політичних і релігійних переконань. Освіта повинна виховувати повагу до прав людини незалежно від її національності і соціального статусу, формувати почуття міжнаціональної толерантності й полікультурності.

Розробляючи проєкти розвитку вітчизняної освіти майбутнього, варто виходити з її нинішніх позитивних сторін і досягнень, враховувати світові загальноцивілізаційні і освітні тенденції, а також зважати на потреби розв'язання окремих назрілих проблем. Необхідність засвоєння стрімко зростаючих масивів знань, інформації і неможливість їх засвоєння традиційними методами диктує потребу створення інноваційних навчальних технологій, які дозволили б за рахунок раціональних способів організації праці досягати намічених цілей за мінімальних затрат часу і з найменшими затратами сил і коштів.

Необхідно широко й ґрунтовно вивчати досвід розвитку освіти в розвинених, демократичних країнах і екстраполювати його на вітчизняну освітню систему з урахуванням національних особливостей і традицій, інтегруючись таким чином у світовий освітній простір.

Ключовим терміном у прогнозуванні майбутньої освіти є «інновація». Подальший цивілізаційний прогрес залежить від успішності формування нової людини, людини інноваційної, гуманоорієнтованої, яка повністю усвідомлює необхідність ноосферного, екологопошанованого, критичного мислення, світобачення і світосприйняття. Продукт освітньої системи майбутнього повинен уміти інноваційно сприймати світ, інноваційно мислити, інноваційно бачити, інноваційно розуміти, мати інноваційну свідомість і, найголовніше – інноваційно діяти.

Отже, освіта майбутнього – це інноваційна освіта, суть якої полягає в тому, що вона здійснюється шляхом постійного введення нового. Головна мета інноваційної освіти – збереження і розвиток творчого потенціалу людини. Необхідність уведення інноваційних процесів у весь освітній простір України детермінована викликами часу, цивілізаційними змінами планетарного характеру, які полягають у стрімких, з наростаючим прискоренням змінах у всіх сферах життєдіяльності людини, у розширенні і поглибленні глобалізаційних і локалізаційних процесів, у небезпечній спрямованості людства до самознищення [6].

Прогнозуючи освіту майбутнього, варто чітко визначити роль і місце в ній ключової постаті педагога. Посилаючись на бурхливий розвиток техніки і технологій, окремі футурологи завищують роль техніки в освітній справі і недооцінюють роль педагога, пророкуючи, що нові інформаційні технології докорінно змінять характер едукації молодого покоління, освіта стане виключно дистанційною, а дитячі дошкільні установи, школи й університети стануть зайвими, оскільки донести до вихованця слово наставника зможе й комп'ютер. На наш погляд це є яскравим прикладом педагогічного дилетантства, механістичного підходу до справи навчання й виховання. І нинішня пандемічна ситуація переконливо свідчить, що система навчання *on – line* є далеко не досконалою, має низку істотних вад і недоліків.

Зрозуміло, що технічні засоби, інформаційно-комунікаційні технології все більше й більше впроваджуватимуться в навчальний процес майбутнього. Він буде розвиватися в напрямі індивідуалізації й диференціації. Але ніколи навіть найдосконаліша машина повноцінно не замінить живе слово викладача (*verba magistri*). Навчити, виховати, ввести в соціум людину може тільки людина, а роль техніки в цьому – допоміжна. Яких би висот не досяг науково-технічний прогрес, завжди залишиться актуальною думка мудрого вченого-педагога К. Д. Ушинського, який писав: «У вихованні все повинно базуватися на особі вихователя, тому що виховна сила виливається тільки з живого джерела людської особистості. Ніякі статuti і програми, ніякий штучний організм закладу, хоч би як хитро він був придуманий, не може замінити особистості в справі виховання» [8].

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується прискоренням науково-технічного прогресу, створенням нових вискоєфективних технологій, широким застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій і ці тенденції в осяжному майбутньому будуть наростати і в якісному, і в кількісному вимірах. Великих змін зазнає комп'ютерна сфера. У зв'язку із заміною в електронній індустрії кремнію на водне-вуглецеві матеріали в широкий вжиток увійдуть новітні процесори – надзвичайно швидкодійні з величезним обсягом пам'яті. Майбутнє також за потужними терафлорними комп'ютерами. В освітньому процесі все більше й більше використовуватимуться різні гаджети типу пристрою «Google Glass», які забезпечують доступ до навчального контенту в будь-якому місці й у будь-який час. Розширюватиметься сфера використання хмарних технологій як у професійній діяльності педагогів, так і в навчальній діяльності учнів і студентів. Хмарні технології прості в поширенні й оновленні, надійні й економічно вигідні, забезпечують можливість створення віртуальних навчальних аудиторій.

Як стверджують науковці В. Ю. Биков і М. Лещенко, проблеми методології й методики педагогічних досліджень класичної педагогіки можна буде розв'язувати шляхом теоретико-методологічного обґрунтування нової галузі педагогічного знання – цифрової гуманістичної

педагогіки, що інтегрує біо й техно і роз'яснює, яким чином організувати навчальний процес за умов його здійснення у реально-віртуальному просторі [1].

Розмірковуючи над можливими шляхами розвитку префігуративної освіти, не можна не звернути увагу на окремі деструктивні на наш погляд тенденції у сфері едукції людини. З'являється все більше й більше охочих заперечувати педагогіку як науку, стверджувати, що класична педагогічна теорія Коменського, Дістервега, Дьюї, Макаренка, Сухомлинського вичерпала себе, віджила і не відповідає ні нинішнім, ні майбутнім потребам. Одні просто пропонують вважати педагогічну науку як надуману, таку, що не має свого предмета для вивчення. Інші вважають, що «застарілу» педагогіку необхідно замінити новими галузями знань – філософією освіти, психологією освіти тощо.

У пошуках нових концептуальних засад для педагогіки нового часу окремі вчені пропонують повністю відкинути традиції освіти й виховання, зречтися надбань і спадкоємності всього історичного досвіду у цій царині, відмовитися від організованого системного навчання молодих поколінь. Характерним прикладом такого нігілістичного ставлення до наукової педагогіки є заснована на філософській базі постмодернізму радикалістська теорія антипедагогіки. Найбільш активні представники вищезначеної течії Е. Браунмюль, Г. фон Шенебек, М. Манноні та інші. Прихильники цієї концепції піддають нищівній критиці історичні надбання педагогічної теорії й практики, заперечують необхідність виховання й освіти. Освітні установи антипедагога розглядають як чинники насилля, пригноблення людини, а педагогіку як феномен дресирування й терору. Пропонується взагалі ліквідувати інститут шкільництва, зняти будь-які заборони, у тому числі й сексуальні, зробити вільним продаж наркотиків тощо. Американець П. Гудмен прирівнює школу до концентраційного табору і в'язниці. Молодь, на його думку, має виховувати вулиця: кафе, магазин, парк, підприємство, засоби масової інформації [2,3].

Ураховуючи, що цивілізаційні процеси при всіх труднощах і складностях розвиваються все-таки в тренді гуманістичності, людиноцентризму, вищезначені деструктивні позиції не мають перспективи в освітньому полі майбутнього.

Останнім часом вітчизняна освітня система орієнтується на цінності і особливості європейської освіти. Окрім здійснення необхідних реформ і модернізацій, очевидною і головною необхідністю є виховання нової людини, яка дотримується європейських норм співжиття, послуговується європейськими цінностями, тобто сучасний українець має бути підготовленим до життєдіяльності у спільному європейському домі. Щоб виховати таку людину, необхідно підготувати вчителя-європейця. Потрібна чітка орієнтація на принципи, форми, засоби і методи підготовки педагога, які застосовуються в країнах Європейського Союзу. Зрозуміло, що з урахуванням національної специфіки.

Європа проголосила принцип необхідності для шкільного вчителя мати вищу освіту. Зрозуміло, що в сучасному широко інформатизованому, високотехнологізованому і стрімко змінюваному світі той, хто здатний на належному рівні навчати молоде покоління, повинен мати повну вищу освіту, тобто диплом магістра. Лише повна, мультидисциплінарна вища освіта дає вчителю належні знання свого предмета, психолого-педагогічні знання, уміння й компетенції, необхідні для навчання й виховання учнів у відповідності з вимогами часу, для чіткого розуміння соціальних і культурних запитів вихованців та їх задоволення.

Щоб виховувати «покоління зет» і наступні (за теорією поколінь Штрауса і Хоу, молодих людей, які народилися у третьому тисячолітті) в душі і стилі європейськості, необхідно мати масового вчителя, який здатний виконати цю непросту місію, бо влитися в сім'ю європейських країн повноцінною і рівноправною учасницею Україна може лише підготувавши відповідно нові покоління в європейському душі. А для цього потрібен учитель-європеець. Отже, нині зовсім недостатньо тих змін і нововведень у підготовці і післядипломній освіті українського шкільного вчителя, які були здійснені в останні десятиліття.

Учитель-європеець повинен мати міцні й глибокі знання, усталені навички й достатні вміння в царині свого предмета й загальнокультурних цінностей. Він має бути компетентним як у своїй предметній галузі, так і в багатьох інших питаннях людської життєдіяльності. Як

наголошує президент НАПН України, академік Кремень В. Г., одним із важливих ключових завдань учителя європейського масштабу є вміння навчити учня вчитися. Основи такого вміння повинні закладатися в початковій освітній ланці і далі спадкоємно розвиватися на наступних етапах навчання. Таке завдання дуже й дуже не просте. Лише бажання вчителя його реалізувати недостатньо. У цьому напрямі необхідно переглянути нинішні стандарти і програми, зміст підручників, який перевантажений знанневим складником. Його необхідно суттєво доповнити діяльнісним компонентом, який сприяв би формуванню здатності учнів самостійно розв'язувати життєві проблеми.

Сучасний учитель повинен вільно володіти європейськими критеріями якості навчання. Він має враховувати загальноєвропейські критерії якості освіти, брати активну участь у реалізації європейських освітніх проєктів, користуватися загальноєвропейськими інструментами і критеріями якості освіти.

Однією з наріжних вимог до праці вчителя-європейця є висока якість надаваних ним послуг, тобто високий, перфектний, безпретензійний рівень навчання й виховання учнів, повне розуміння соціальних і культурних запитів вихованців і відповідне їхнім очікуванням їх задоволення.

В учителя-європейця має бути сформований новий, глобальний тип свідомості – ноосферний. Він уміє і повинен формувати ноосферну свідомість у своїх вихованців.

У професійній діяльності вчителя-європейця категорично відсутні рудименти авторитарної, гуманодефіцитної, репресивної педагогіки, а домінує дитиноцентрична, суб'єкт-суб'єктна, партнерська форма відносин між суб'єктами навчального процесу.

Український учитель повинен мати європейський рівень професіоналізму. Він має освіту, яка дозволяє йому працювати за спеціальністю в будь-якій європейській країні, цікавиться різними традиціями навчання, використовує результати наукових досліджень, проведених в інших країнах.

Особливу роль у формуванні вчителя-європейця відіграють європейські мовні компетенції – вчитель володіє більш ніж однією європейською мовою і може викладати свій предмет іноземними мовами, він проводить певний час в іншомовній країні.

Для сучасного вчителя європейської школи притаманна європейська мультикультурність – учитель усвідомлює полікультурний характер європейського суспільства, позитивно ставиться до вітчизняної культури і відкритий для інших культур, а також працює з гетерогенними групами.

Характерною для вчителя європейського масштабу є європейська ідентичність. Український учитель є вчителем України, але таким, професійний тезаурус якого виходить за національні межі. Він поважає співіснування національної і транснаціональної свідомості.

Однією із важливих рис європейського вчителя є європейська громадянськість. Він відчуває себе і поводить як громадянин Європи, проявляє солідарність із громадянами інших європейських держав, цінує і поважає права людини, демократію, свободу, дотримання вимог законів України і європейських держав.

У переліку вимог Європейської комісії до освіти і професійної придатності вчителів однією із важливих вимог є мобільність учителя. Це значить, що вчитель-європеєць повинен мати можливість виїжджати до інших європейських країн для збагачення свого професійного тезаурусу, набуття досвіду і професійного розвитку. Це може бути можливим лише за умови, що український учитель вільно володіє мовою країни, яку він планує відвідати, що ця країна визнає його статус і дає згоду на його прийом, а Україна зацікавлена у відрядженні вчителя, цінує його участь в освітньому процесі іншої держави і фінансово підтримує цю участь. Вимога щодо мобільності вчителя є необхідністю, враховуючи, що вчитель-європеєць повинен підготувати випускника загальноосвітнього навчального закладу до подальшого навчання і праці на ринку освітніх і трудових послуг Євросоюзу.

Учитель-європеєць не може бути замкнений лише на своїх професійних обов'язках у рамках навчального закладу, в якому він працює. Успіх діяльності вчителя залежить від його вміння співпрацювати з широким колом соціальних партнерів: батьками, громадськими

організаціями, спортивними, екологічними та іншими товариствами, з виробничою сферою, науковими організаціями та ін. Сучасний учитель європейського масштабу має бути зацікавленим і відкритим для будь-яких зовнішніх контактів, у тому числі й міжнародних, оскільки в його професійні обов'язки входить підготовка учнів до успішної життєдіяльності в сучасних умовах [4].

Щоб статус суб'єктів навчального процесу (той, хто навчає, і той, хто навчається) відповідав європейським стандартам, необхідно надати реальну, а не багаторічно декларовану автономію навчальним закладам і свободу вчителю, викладачеві. Єдино можлива об'єктивна оцінка якості діяльності шкільного вчителя – це результати державної атестації його учнів. Щоб ці результати були достатньо високими, вчитель повинен мати повну свободу у розв'язанні всіх питань навчального процесу.

Викладач сучасної школи все менше має змогу застосовувати традиційні педагогічні методи в учнівській аудиторії. Йому треба ґрунтовно освоювати роль фасилітатора, тьютора, модератора. Завдання нинішньої педагогіки, незвичні у зв'язку з дотриманням ринкових відносин вимоги до людини диктують викладачам школи необхідність оволодіння новими, сучасними, більш ефективними методами едукції.

Сучасний учитель має бути здатним не тільки чути, бачити й розуміти свого вихованця, а й відчувати його внутрішній світ, рефлексивно й атракційно реагувати на його навіть глибоко потаємні, підсвідомі порухи й потреби, враховуючи, що нинішнє суспільство за З. Бауманом і Л. Донскісом вражене втратою чутливості через такі особливості сучасного людського життя, як атомізація, самотність, ізоляція, непевність, незахищеність і ненадійність.

Висновки. Отже, освіта XXI століття має будуватися на позитивній спадщині, трансляції й збереженні загальнолюдських цінностей на етнокультурному, міжкультурному та полікультурному рівнях. Розвитку полікультурної освітньої палітри України і виробленню освітніх стратегій значною мірою сприяє вивчення соціокультурних, освітніх реформ у розвинених країнах світу, зокрема у країнах Євросоюзу, США, Канаді, Китаї та ін.

Еволюція завдань, функцій, стилю діяльності українського шкільного вчителя в умовах полікультурності освіти, орієнтації на європейський освітній простір, затребуваності людини з інноваційним типом мислення, інноваційною культурою і здатністю до інноваційного виду діяльності пред'являє підвищені вимоги до сучасного педагога в усіх вимірах. Він має бути здатним до співробітництва в умовах Євроспільноти, розуміти і поважати різні культури країн – членів Євросоюзу, вміти формувати в учнів розуміння необхідності здобуття якісної освіти.

Для забезпечення належної професійної підготовки українського вчителя-європейця необхідні суттєві зміни у вітчизняному освітньому законодавстві, низка інституційних і програмних трансформацій на державному, регіональному рівнях, на рівні вищих навчальних закладів педагогічного профілю, а також на рівні ринку праці.

Список використаної літератури

1. Биков В., Лещенко М. Цифрова гуманістична педагогіка відкритої освіти. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти*: зб. наук. праць: у 2-х ч. / за ред. О. Г. Романовського. Харків: НТУ «ХПІ», 2016. Вип. 45 (49). Ч. 1.
2. Высшее образование в России. 2002. № 4. С. 54–67.
3. Высшее образование в России. 2002. № 5. С. 79–86.
4. Вишнеvsька Е. Професійна підготовка вчителів у Польщі на тлі Європейського інтеграційного процесу: монографія / за наук. ред. В. Т. Лозоветської; пер. з польської. Київ: Артєк, 2014. 516 с.
5. Корсак К. В., Корсак Ю. К. Ноотехнологічні виклики і скерування Болонського та Лісабонського процесів на інтеграцію вищої освіти й науки. *Вища освіта України. Тематичний випуск «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології»*. 2012. № 3 (додаток 1). Т. 1.
6. Кремень В. Освіта у викликах сучасності: проблеми і перспективи. *Освіта для майбутнього у світлі викликів XXI століття*. Бидгощ: Вид-во Університету Каземіра Великого, 2017. С. 23.
7. Кузьмінський А. І. Європейська кредитно-трансферна система і міжнародна мобільність студентів. Черкаси: Вид-во ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2008. 24 с.
8. Ушинський К. Д. Твори в шести томах. Київ: Радянська школа, 1954. Т. 1.
9. Фініков Т. В. Сучасна вища освіта: світові тенденції і Україна. Київ: Таксон, 2002. 176 с.

HUMANITIES AND EXISTENCE DISCOURSE OF DEVELOPMENT NATIONAL PREFIGURATIVE EDUCATION

Kuzminsky Anatoliy

Pedagogical Sciences Doktor, Professor of Pedagogy and Management of Education Department
Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University

Introduction. *The article highlights unresolved problems, contradictions and shortcomings of the national education system. The author is note about the necessity of introducing the subject-subject format of relations between those who teach and those who learn, as well as changing the traditional progressive-scientistic educational paradigm to a humanitarian-existential one, based on the philosophy of the primacy of human existence in the world.*

In modernizing and reforming Ukrainian education it is necessary to take into account global civilizational processes, changes in social development, as well as the peculiarities of the current political, economic and social situation in Ukraine.

Due to the fact that the modern national educational system is oriented to the values of European education, the obvious and main requirement is to educate a new person who adheres to European norms of community and prepared for life in a common European home. The main requirements for a teacher who should be able to educate such a person are presented.

The purpose. *It is proposed to identify the main challenges in improving the functioning of the educational system, as well as predict conditions for its development, to highlight the role of innovative approaches in the development of Ukrainian education and the importance of expanding opportunities for mobility of its subjects, define the role and place of the key personality of the teacher in the education of the future, to show the harmfulness of radical theory of anti-pedagogy.*

Methods. *Method of system and structure analysis of scientific literature, synthesisism, classification, systematization, generalization.*

Results. *The unresolved problems in the functioning of the current educational system of Ukraine are studied, proposed ways to overcome the contradictions and eliminate deficiencies in the modernization and reform of domestic education.*

The key term in predicting the future of education is «innovation». The role and place of the key figure of the educator-European in the prefigurative education is defined. Education XXI century should be built on positive heritage, translation and preservation of universal values in ethno-cultural, intercultural and multicultural levels.

Conclusion. *The main and significant shortcomings of modern Ukrainian education is the contradiction between the requirements of the implementation of innovative education and the presence of the old educational thinking of a large part of the teaching community, indifferent attitude to innovative educational technologies, outdated and non-compliance with the requirements of time some forms, methods and means of education, etc. The primary task of educators-scientists is to develop recipes to overcome the above-mentioned shortcomings, to solve problems and eliminate contradictions inherent in the national education.*

Ukrainian education must finally overcome the rudiments of classical German gymnasium school education at the secondary level and Soviet ideologized and politicized high school.

The traditional progressiv-scientist paradigm, which focused on the assimilation of knowledge, must be replaced by a humanitarian-existential paradigm based on existential psychology, which is based on the primacy of human existence in the world.

The regulatory framework of the educational system of Ukraine needs further improvement. The role and place of the key figure of the Ukrainian educator-European in the education of the future is defined.

Key words: *problems of development of the national educational system, education of the future, promising areas of improvement of Ukrainian education, the key role of educators in the education of the future, harmfulness of the theory of anti-pedagogy, the teacher-European.*

References

1. Bykov V. Yu., Leshchenko, M. (2016) Tsyfrova humanistychna pedahohika vidkrytoi osvity [Digital humanistic pedagogy of open education]. Romanovskyi O. H. (Ed.). Problems and prospects of formation of the national humanitarian and technical elite, (P. 1), 45 (49), 392. [in Ukrainian]

2. Vysshee obrazovanye v Rossyy [Higher education in Russia] (2002). (4), 54 – 67. [in Russian]
3. Vysshee obrazovanye v Rossyy [Higher education in Russia] (2002). (5), 79 – 86. [in Russian]
4. Vyshnevskaya E. (2014). Profesiina pidhotovka vchyteliv u Polshchi na tli Yevropeiskoho intehratsiinoho protsesu [Teacher training in Poland against the background of the European integration process]. Lozovetska V. T. (Trans. from Polish). Kyiv: Artek. [in Ukrainian]
5. Korsak K. W., Korsak J. K. (2012). Nootekhnolohichni vyklyky i skeruvannia Bolonskoho ta Lisabonskoho protsesiv na intehratsiiu vyshchoi osvity u nauky [Notechnological challenges and directions of the Bologna and Lisbon processes for the integration of higher education and science]. Higher education of Ukraine, (Т. 1, 3), (Ap. 1), Thematic issue «Pedagogy of higher education; methodology, theory, technologies». [in Ukrainian]
6. Kremen V. H. (2017). Osvita u vyklykakh suchasnosti: problemy i perspektyvy [Education in the challenges of modernity: problems and prospects]. Education for the future in the light of the challenges of the XXI century. Bydgoszcz: University of Kazemir the Great. [in Polish]
7. Kuzminskyi A. I. (2008). Yevropeiska kredytno-transferna systema i mizhnarodna mobilnist studentiv [European credit transfer system and international student mobility]. The Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, (126), 84 -94. [in Ukrainian]
8. Ushinsky K. D. (1954). Tvory v shesty tomakh: Tom 1 «Pedagogichni statti» [Works in six volumes: volume 1 «Pedagogical articles»]. Kyiv: Soviet school. [in Ukrainian]
9. Finikov T.V. (2002). Suchasna vyshcha osvita: svitovi tendentsii i Ukraina [Modern higher education: world trends and Ukraine]. «Higher education in the modern world». International Foundation for Educational Policy Research, Krok Institute of Economics and Law. Kyiv: Tucson. [in Ukrainian]

Отримано редакцією 20.03.2021 р.

УДК 37.091.12:005.336.2: 37.018.43

DOI: 10.31376/2410-0897-2021-1-170-178

НАУКОВО-МЕТОДИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГА В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ ТА ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

Мандрагеля Володимир Андрійович

доктор філософських наук, професор кафедри методики професійної освіти та соціально-гуманітарних дисциплін

Білоцерківський інститут неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти»

e-mail: mandra09@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-0807-5309

У статті розглянуто питання вдосконалення науково-педагогічної компетенції педагогів під впливом інтенсивного розвитку ІКТ та в умовах кризи, спричиненої пандемією COVID-19. Визначені основні етапи еволюції форм і змісту дистанційного та онлайн навчання в контексті посилення ролі цифрових технологій у соціально-економічному та науково-технічному прогресі людства. Здійснено компаративний аналіз основоположних документів ОЕСР, Європейського Союзу та нормативно-правової бази України стосовно критеріїв оцінювання цифрової компетенції громадян і, зокрема, педагогів. Узагальнено основні недоліки у системах розвитку цифрових компетенцій учасників навчального процесу в країнах ЄС та в Україні, зазначено напрями та шляхи їх подолання. Аргументована необхідність покращення науково-методичної компетентності педагогів у сфері використання цифрових технологій для організації більш широкої взаємодії з учнями, спільного розвитку громадської відповідальності, чіткого дотримання правил мережевого етикету тощо.

Ключові слова: науково-методична компетентність, цифрова компетенція, цифрові технології, ІКТ, навчальний процес, Європейський Союз, Міністерство цифрової трансформації України, пандемія.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку людства цифрові технології постають головною рушійною силою модернізації економіки, наукового та науково-технічного прогресу, чинять значний вплив на глобальні соціальні, політичні та духовно-культурні процеси, прискорюють формування інноваційних суспільств. Стрімкий розвиток інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ), що супроводжується динамічним посиленням їх використання у навчальному процесі, зумовлює необхідність підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогів усіх рівнів і спеціальностей з огляду на необхідність покращення їхньої цифрової компетенції. Криза пандемії, що почалася у березні 2020 р., актуалізувала ці важливі питання. Глобальна небезпека, спричинена швидким поширенням COVID-19, позначилася практично на всіх сферах життя і мала катастрофічно негативний